

HÖGSKOLAN
DALARNA

Skolans information till elever om vad ett missförhållande i hemmet är

**En kvalitativ studie om lärarnas uppfattningar och erfarenheter
av att prata med elever**

The school's information to pupils about what child maltreatment at home is

- **A qualitative study of teachers' perceptions and experiences of talking to pupils**

Författare: Linn Berg och Erika Sandström

Institution: Högskolan Dalarna

Handledare: Ulla Beijer

Bedömande lärare: Eva Randell

Examinator: Zlatana Knezevic

Ämne/huvudområde: Socialt arbete

Kurskod: GSA2AF

Högskolepoäng: 15Hp

Examinationsdatum: 2022-05-09

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker Open Access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open Access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten Open Access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (öppet tillgänglig på nätet, Open Access):

Ja Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

Sammanfattning

Detta är en kvalitativ intervjustudie med syfte att undersöka mellanstadielärarnas uppfattningar och erfarenheter kring att samtala med elever om missförhållanden hemma, samt deras upplevelser av hur samverkan med socialtjänsten fungerar.

Data samlades in med semistrukturerade intervjuer och respondenterna bestod av sex lärare på mellanstadiet i från olika kommuner i Mellansverige. Resultatet visade att samtliga lärare anser att det är viktigt att diskutera missförhållanden med eleverna i skolan. Det som kan upplevas som hinder för att lyfta ämnet i skolan är att lärare saknar kunskap om ämnet, det saknas resurser och en del respondenter tyckte att det var ett svårt ämne att prata om.

Resultatet visar även att skolans samverkan med socialtjänsten behöver utvecklas och förbättras. Studien visar att det behövs mer kunskap och resurser för att informera barn i årskurs 4-6 om missförhållanden i hemmet på ett mer strukturerat och funktionellt sätt.

Nyckelord: Barnperspektiv, missförhållande hemma, prevention, samtala med barn, skola

Abstract

This is a qualitative interview study with the aim of examining the middle school teachers' perceptions and experiences of talking to pupils about child maltreatment at home, as well as their experiences of how collaboration with the social services works.

Data was collected with semi-structured interviews and the respondents consisted of six middle school teachers from different municipalities in Central Sweden. The results showed that all teachers considered it important to discuss child maltreatment with pupils in school. What could be perceived as an obstacle to raise the subject in school was that teachers lack knowledge about the subject, there is a lack of resources and some respondents thought it was a difficult subject to talk about. The results also show that the school's collaboration with the social services needs to be developed and improved. The study shows that more knowledge and more resources are needed to be able to inform children in grades 4-6 about maltreatment at home in a more structured and functional way.

Keywords: Childs's perspective, maltreatment at home, prevention, Talking to children, School

Innehållsförteckning

Skolans information till elever om vad ett missförhållande i hemmet är	1
Sammanfattning	3
Abstract	4
Innehållsförteckning	5
Inledning	7
Bakgrund och problemformulering	9
Syfte och frågeställning	13
Relevans för Socialt arbete	13
Tidigare forskning	14
Barns upplevelser av föräldrar med missförhållande och missbruk	14
Barn som sociala aktörer	15
Skolans förebyggande insatser	15
Tolkningsram	18
Teoribildning	18
Barn som subjekt och sociala aktörer	19
Lagstiftning	21
Skollagen	22
Metod	23
Design	23
Urval	23
Material	23
Datainsamling	24
Dataanalys	24
Studiens tillförlitlighet	25
Etiska överväganden	25
Resultat	27
Oklar ansvarsfördelning	27
Att lyfta det svåra i skolan	29
Resursbrist	30
Kunskapsbrist	30
Konkret arbete i klassrummet	31
Samverkan med socialtjänsten	32
Gemensamma insatser	32

Hinder i samverkan	33
Diskussion	34
Lärarnas erfarenheter av att samtala och diskutera med elever om missförhållanden	34
Samverkan mellan skolan och socialtjänsten	36
Utökad elevhälsa	37
Styrkor och svagheter	38
Slutsatser	39
Referenslista	40
Bilaga 1	43
Bilaga 2	45
Bilaga 3	46
Bilaga 4	47

Inledning

Recognizing that the child, for the full and harmonious development of his or her personality, should grow up in a family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding...

(SFS 2018:1197 Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter)

Så här lyder ett stycke i inledningen i FN:s konvention om barnets rättigheter, ofta kallad Barnkonventionen som blev svensk lag 2020 och betyder i korthet att för att barnet ska få utveckla sin personlighet på ett harmoniskt sätt bör denne få växa upp i en familjemiljö som består av lycka, kärlek och förståelse. Barnkonventionen är inkorporerad i både skollagen och socialtjänstlagen vilket innebär att det är ett gemensamt uppdrag för de olika myndigheterna för att tillse att ett barn får möjlighet att växa upp under sådana trygga och kärleksfulla omständigheter. Det innebär i sin tur att det är viktigt att samverka kring de olika myndigheterna som figurerar under barnåren är väl fungerande och att det finns rätt kunskaper och tillräckliga resurser för de som arbetar nära barn, för att kunna både se och upptäcka barn som far illa, i tid.

Junis (2020) visar i sin rapport att barn till föräldrar som dricker för mycket i den mån de får stöd, får det först när problemen blivit så pass allvarliga att de visar sig i egna problem för barnen. Det finns alltså ett stort mörkertal av barn som inte visar några synliga tecken utåt sett, som kanske visar goda skolresultat och har kompisar men som lever i svåra hemförhållanden och är i behov av stöd och hjälp.

I en rapport från Folkhälsomyndigheten, som behandlar barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld (2016) beskrivs det i slutorden att forskningsområdet behöver stärkas gällande hur man ska identifiera och ge stöd till familjer med missförhållanden. Mot bakgrund av den informationen ansågs det intressant att ta reda på i den här studien, om och hur lärare på mellanstadiet diskuterar och pratar med eleverna kring svåra frågor som rör olika missförhållanden som kan finnas i hemmet. Eftersom det är socialtjänstens ansvar enligt 5 kap §1 att bedriva det förebyggande arbetet för att förhindra att barn och unga far illa, så är det även av intresse att fokusera på hur samverkan med socialtjänsten upplevs för lärarna rörande att identifiera och samtala med barn om svåra saker.

Med information och kunskap kommer makt. Ju mer information och kunskap ett barn har om vad som är rätt och vad som är fel, vilka rättigheter och skyldigheter de har, desto mer makt har barnen att vara sociala aktörer i sina liv. För att ett barn ska kunna berätta för vuxna att de lever i en form av missförhållande hemma, så måste de först få kunskap och information om vad ett missförhållande är. Därför är det ett viktigt ämne att tala och diskutera tillsammans med barnen, för att barn ska få kunskap och därmed makt över sitt liv.

Bakgrund och problemformulering

Många barn lever i ett hem med svåra eller problematiska hemförhållanden som kan vara skadligt för ett barn att växa upp i. Så mycket som vart femte barn i Sverige har minst en förälder/vårdnadshavare med ett skadligt bruk av alkohol (Junis, 2020).

I en registerstudie gjord av Hjern och Manhica (2013) följde man samtliga barn födda 87–89 från födsel upp till vuxen ålder, och av de barnen man följt hade närmare 8 % haft en förälder som på grund av allvarlig psykisk sjukdom eller missbruk hade behövt sjukhusvård.

Inkluderar man de barn som haft en förälder som haft kontakt med öppenvård på grund av missbruk eller personer som dömts för rattfylleri eller narkotikabrott så rör det sig om närmare 17% av barnen. Eftersom studien (Hjern & Manhica, 2013) baserades på de barn vars föräldrar tvingats uppsöka någon typ av läkarvård, så rör det sig säkerligen om en högre andel barn som lever med någon typ av missförhållande då alla föräldrar inte har tillräckligt stora problem som leder till sjukhusvård.

Folkhälsomyndigheten fick i uppdrag tillsammans med Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och Landsting, att tillsammans leda ett utvecklingsarbete där man skulle samordna, stimulera och utveckla stöd till barn som lever i familjer där det förekommer våld, missbruksproblem eller psykisk ohälsa (Folkhälsomyndigheten, 2016).

Folkhälsomyndighetens del bestod av att utveckla kunskapen kring stöd till berörda familjer genom att fördela medel till olika utvecklingsprojekt som utvecklat olika sätt att arbeta förebyggande för barn i familjer där det finns våld, missbruk eller psykisk ohälsa.

Resultaten från projekten var i huvudsak, att även om både föräldrar och barn ofta försöker dölja problemen hemma så önskar såväl föräldrar som barn, att deras problem ska upptäckas och uppmärksammas (Folkhälsomyndigheten, 2016). Att leva med ett missförhållande hemma kan upplevas som en skam för familjen, och både föräldrar och barn vill oftast dölja problemen av olika anledningar, exempelvis rädsla för vad som ska hända om det kommer fram, om man berättar.

En del av projekten hade fokusområde på skolan och resultatet av projekten visar att skolan och förskolan är viktiga aktörer och arenor för barn och ungdomar med problematisk hemsituation (Folkhälsomyndigheten, 2016). Detta på grund av att vi i Sverige har skolplikt och att så gott som alla barn befinner sig i skolan. Skolan har en ännu viktigare roll i glesbygdskommuner där skolan och elevhälsan har en central roll i att upptäcka

missförhållanden, då personalen lär känna föräldrarna genom skolans naturliga kontakter vid exempelvis hämtning och lämning, och skolan har således en strategisk position och ett ansvar för att se och upptäcka de barn som har det svårt hemma (Folkhälsomyndigheten, 2016).

I ett projekt som lyfts fram av Folkhälsomyndigheten (2016) intervjuades föräldrar och barn i familjer där det finns ett pågående missbruksproblem. I projektet framkom att barnen och ungdomarna vill att problemen upptäcks men deras erfarenheter av stöd från vuxna i skolan är både bra och, - dåliga och vissa påtalar ett helt bristande stöd. En del av barnen har upplevt att skolsköterska, lärare eller någon annan personal har agerat på något sätt och därmed varit ett viktigt stöd, medan andra barn menar att ingen på skolan har upptäckt att de lever under missförhållande, trots att det borde vara uppenbart för de vuxna på skolan (Folkhälsomyndigheten, 2016).

Resultaten visar även att myndigheter som möter barn och föräldrar behöver samverka för att barnen inte ska falla mellan stolarna. Ett projekt som lyfts fram i Folkhälsomyndighetens rapport (2016) som knyter an till samverkan är Team Agera, där socialtjänsten och skolan samarbetat. Socialtjänstens insatser har skett inom skolans organisation istället för hos socialtjänsten, i syfte att hitta de barn och familjer som behöver hjälp och stöd genom förstärkt elevhälsa. Genom den samverkan har berörda barn men också föräldrar samt personal på skolan snabbt fått tillgång till stöd och hjälp. Skolpersonalen upplever också att de fått mer kunskap och stöd att både orka och kunna identifiera problem, genom Team Agera (Socialtjänsten, 2016).

Enligt barnrättsorganisationen Maskrosbarn (2020) finns det en överhängande risk att hjälpen uteblir för barnen om de saknar kunskap om sina rättigheter och situation samtidigt som skolpersonal saknar kunskap i hur de ska upptäcka, stötta och prata med barnen som far illa. Detta kan i sin tur medföra allvarliga problem för barnet både på kort och lång sikt.

Hur mycket barnet påverkas på kort eller lång sikt skiljer sig mycket och beror på olika omständigheter samt vilka risk och skyddsfaktorer som omger barnet i fråga. Riskfaktorerna kan vara att barnet befinner sig i ett missförhållande hemma och med det menar vi att det förekommer endera våld, psykisk ohälsa, missbruk eller annan allvarlig försummelse av en eller båda föräldrar (Folkhälsomyndigheten, 2016).

De grundläggande åtgärderna som exempelvis minska eller ta bort en riskfaktor är inte alltid möjligt, och i de fallen går det istället att öka skyddsfaktorerna kring barnet. De

grundläggande skyddsfaktorerna beskriver Folkhälsomyndigheten (2016) är att föräldrarna/föräldern får de stödinsatser denne behöver, att barnet har andra stödjande vuxna i närheten och får stöd i skolarbetet, att barnen har goda vänner omkring sig eller att barnet själv har en förmåga att på egen hand hantera situationen denne befinner sig i. Fyra olika projekt från Folkhälsomyndighetens rapport (2016) belyser skolan som en viktig arena och en skyddande faktor.

Maskrosbarn gjorde en studie (2020) riktad till ungdomar från högstadiet och gymnasiet samt en motsvarande till lärare och skolpersonal som rör elevers och skolpersonals upplevelser av att kunna ge, respektive få stöd för att trygga betyg och psykisk hälsa (Maskrosbarn, 2020). I studien som var utformad för ungdomar framkom det att 72 % av ungdomarna anser att deras hemförhållanden påverkat skolan på ett negativt sätt och 59 % av dessa elever menar även att de aldrig pratat om vad som försiggår hemma med någon vuxen på skolan. Det är flera faktorer som skam, skuld och lojalitet som är bidragande orsaker till att elever inte pratat med någon vuxen på skolan om hemförhållanden men, - majoriteten menar dock att de valt att inte lyfta ämnet på skolan på grund av bristande tillit till lärare (Maskrosbarn, 2020).

I enkäten skapad för skolpersonal (Maskrosbarn, 2020) framgår det att mer än hälften av respondenterna anser att det är svårt att upptäcka om en elev lever med missförhållande i hemmet. Skolpersonalen hävdar att det ibland finns symptom på att elever mår dåligt men att bakomliggande orsaker är oklara. En lärare tar upp tidsbristen som en viktig aspekt och menar på att hen träffar 30 barn under en timme, därefter är det några minuters rast innan nästa klass kommer. Respondenten menar att tiden för att uppmärksamma och tala med eleven ej räcker till. Mer än hälften av skolans personal upplever att det är svårt att tala med eleven om hemförhållande och hela 68% av lärarna uppger att det är ett svårt samtal att bemästra (Maskrosbarn, 2020).

Ur Maskrosbarns undersökning (2020) framgår det också att samtala med barn om olika missförhållande hemma inte vanligtvis utförs av lärare på skolor, framför allt är det inte vanligt förekommande att man lyfter ämnet inför mellanstadieelever. Det är mer förekommande att lärare börjar tala om dessa viktiga ämnen först när barnen nått högstadieålder och då i främsta syfte att informera om skadeverkningar av alkohol och droger för eget bruk. Vid den åldern, har barnen redan på egen hand tillförskaffat sig information och erfarenhet om att det eventuellt pågår ett missförhållande hemma hos dem och skadan

kan redan vara inträffat och med det kan skadeverkningarna kan redan vara synliga eller märkbara hos barnet.

I Folkhälsomyndighetens rapport (2016) beskrivs att de vuxna kan brista i sin förmåga att ta hand om barnen om det är allvarliga problem hemma. Det ökar risken för att barnet själv ska utveckla psykisk eller fysisk ohälsa eller riskera att utveckla ett eget missbruk på sikt.

Små barn kanske inte heller har vetskapen om vad ett missförhållande är och därför heller inte känner till att de lever i missförhållande hemma då omständigheterna i hemmet har blivit deras normalitet, vardag och det enda de känner till.

I Folkhälsomyndighetens rapport (2016) understryks att barn och i synnerhet de små barnen, är särskilt sårbara och befinner sig i en väldigt utsatt situation då de är helt beroende av sina föräldrar och kan ha svårt att förstå vad det är som händer runt omkring dem och orsakerna till det.

I den här studien benämner vi missförhållande hemma som ett samlingsnamn för missbruk, psykisk ohälsa, våld eller annan försummelse som ett barn kan utsättas för i sin hemmiljö av sina föräldrar eller förälder.

Skolan är som tidigare nämnt en viktig och skyddande faktor för barn som lever i familjer med missförhållande. För att kunna stödja de utsatta barnen på bästa sätt så behöver skolan och socialtjänsten samverka med varandra på ett fungerande sätt. För att barn ska kunna känna igen sig och veta att det finns hjälp att få så behöver de kunskap om missförhållanden. Studien utgår därför från lärarnas perspektiv för att ta reda på deras erfarenheter kring hur man informerar och diskuterar med elever om missförhållanden.

Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att undersöka hur lärarna informerar och diskuterar med elever om vad ett missförhållande hemma är eller kan vara samt att undersöka lärarnas upplevelser kring samverkan med socialtjänsten. Bakgrunden och syftet mynnade ut i två forskningsfrågor som kommer vara ledande i studien.

- Vilka erfarenheter har lärare att samtala och diskutera med elever om missförhållanden hemma?
- Hur uppfattar lärarna att samverkan fungerar med socialtjänsten?

Relevans för Socialt arbete

Studien är relevant för socialt arbete eftersom det saknas kunskaper om lärares möjligheter att lyfta och diskutera missförhållanden tillsammans med barn i klassrummet.

Ökade kunskaper hos barn om missförhållande och vad det betyder kan leda till att flera barn vågar berätta om sin situation och söka hjälp tidigare.

Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning som är relevant för studien. Flera artiklar lyfter vikten av barnens medverkan och insatser som gör att barn får rätt stöd och hjälp, men till den här studien så avser frågan att ta reda på hur lärare tänker kring att förmedla informationen till barnen i förebyggande syfte och att göra de till sociala aktörer i sina liv, samt om och hur lärare uppfattar att samverkan med socialtjänsten fungerar.

I barnkonventionen som är lag i Sverige framgår det att det är föräldrar eller annan vårdnadshavare som ansvarar för att barn får en trygg uppväxt (UNICEF Sverige, 2018). Om föräldraförmågan brister eller om barn av någon annan anledning inte har en trygg uppväxt har socialtjänsten en skyldighet att verka för att barn ska få rätt till en trygg och god uppväxt (Socialtjänstlagen, 2001).

Barns upplevelser av föräldrar med missförhållande och missbruk

I en studie genomförd av Tinnfält, Fröding, Larsson, & Dalal (2018), har barn i åldrarna 7–9 år intervjuats gällande hur de upplever att det är att växa upp med alkoholiserade föräldrar. Den kvalitativa intervjustudien lyfter barnens erfarenheter kring föräldrarnas missbruksproblematik. Samtliga barn i studien har den/de alkoholiserade föräldern/föräldrarna på behandlingshem. Av innehållsanalysen framgår det att de konsekvenser som barnen upplever kan delas in i fem olika kategorier. Den första kategorin handlar om att barnen känner sig ledsna när det förekommer våld, den andra handlar om att barnen försöker ha kontroll över situationen. Att barnen mår dåligt, önskar förändring och att man trots problem inom familjen har många fina stunder som de ser tillbaka på med glädje är de sista tre kategorierna. I studien lyfts även vikten av att barn redan i tidig ålder behöver få komma till tals gällande sin situation och att ämnet missbruk är ett viktigt ämne att prata om.

Barn som upplever missförhållanden i hemmet löper större risk än barn som växer upp med sunda hemförhållanden att få psykosociala svårigheter senare i livet. Raitasalo, Holmila, Jääskeläinen & Santalahti (2019) skriver om hur olika grader av alkoholmissbruk hos föräldrar kan komma att leda till beteendestörningar och psykiska störningar hos de hemmaboende barnen. Studien som genomförts i Finland är en befolkningsbaserad kohortstudie där man samlat in data via sjukvården och socialregistret. Barnen som deltagit i studien har följts till 15 års ålder och resultatet av studien visar att det finns en ökad risk för

barnen att få en psykisk sjukdom om dom lever tillsammans med alkoholiserade föräldrar, oberoende hur omfattande missbruket är. Studiens slutsats är att det är avgörande för professionella som arbetar med barn att uppmärksamma de barn vars föräldrar har problem med alkohol.

Barn som sociala aktörer

I en studie skriven av Eriksson & Näsman (2011), - lyfts vikten av att barn ses som sociala aktörer i deras egna liv. Att barn har kunskap och delaktighet i processer som rör de själva är viktigt och ibland avgörande för barnens framtid. Trots detta belyser studien att många barn inte upplever delaktighet eller får information om vad som förväntas av dem i samtal med professionella. Snarare förväntas barn till exempel kunna sitta stilla vid möten, svara utförligt på frågor utan att förstå varför. Studien beskriver att detta kan leda till att barn inte bemöts som sociala aktörer, utan snarare som inkompetenta eller diskvalificerad vuxna.

I en studie gjord av Folkhälsomyndigheten (2016) lyfter man sociala medier som ett bra ställe att sprida information och kunskap till barn och ungdomar. I en skola där man stärkte elevhälsoarbetet har man spridit information via Facebook och sms. Genom att se barnen och ungdomarna som sociala aktörer och informera om vad som förväntas av barnen och deras omgivning, samt vilket stöd man kan få har bidragit till att flera barn och unga själva kontaktat elevhälsoteamet för stöd. Att anpassa kommunikationen till de ungas nivå har de barn som fått stöd och hjälp sett som positivt då tillgängligheten till kontakt varit bra. Elever har inte bara kunnat kontakta teamet under skoltid utan även genom de plattformar som används dagligen och dygnet runt av de unga.

Skolans förebyggande insatser

Skolan kan genom olika insatser förebygga och förhindra missförhållanden i hemmet i tidigare ålder. I en artikel skriven av Stanley, Ellis, Farrelly, Hollinghurst & Downe (2015) gjordes en översyn på de insatser som skolan tillsätter för att förebygga våld i nära relationer världen över. Studien var en systematisk litteraturstudie och syftade till att sammanställa kunskap om olika metoder och vilka metoder som fungerar i olika sammanhang. Alla metoder som skolan använt sig av på olika språk mellan åren 1990–2014 sammanfattades. Resultatet av studien visar vikten av styrning på makro, meso och mikronivå. I Australien tar studien upp ett exempel på makronivå där politiker har lagstadgat förebyggande insatser som gett goda resultat. I Nordamerika har regioner (mesonivå) utvecklat modeller anpassade efter

just de specifika regionerna. Dessa metoder har dock varit svåra att applicera på andra kulturer och i andra regioner. Dessutom belyser studien vikten av medverkan i organisationen, hela vägen från skolledning till förälder.

I en studie framtagen av folkhälsomyndigheten (2016) skriver man om projektet "Team Agera". Team Agera är ett utökat elevhälsoarbete där man samverkar mellan skola och socialtjänst. Syftet med projektet är att man ska hitta fler barn och familjer som behöver stöd och kunna utforma insatser inom skolans organisation i stället för socialtjänstens. Genom att skolan och socialtjänsten samverkar och finns i skolan innebär det även att elever, skolpersonal och föräldrar snabbt och smidigt kan få stöd och hjälp. Effekten har visat sig vara god, både hos barn och lärare. En elev som varit i kontakt med Team Agera uppger att det var lätt att söka kontakt då det utöver skoltid finns tillgängliga på sociala medier som används dygnet runt av de unga. En lärare beskriver att projektet gjort det lättare för skolpersonal att identifiera de barn som är i behov av stöd och hjälp då Team Agera bidrar med stöd och den kunskap som skolpersonal kan sakna.

Falu kommun gjorde 2017 en undersökning som visade att socialtjänst, skola samt hälso- och sjukvården använde för mycket tid till att följa ramarna för deras ansvarsområden istället för att samverka, vilket bidrog till att kommunen saknade en helhetssyn gällande barnen. Falu kommun valde då att använda sig av Skottlandsmodellen som en utgångspunkt (www.falun.se). Modellen handlar om att ge alla barn rätt förutsättningar till en god och trygg uppväxt där en person ansvarar för och representerar barnet i olika myndigheter eller samhällsinsatser. Syftet med modellen är att tidiga insatser ska ges så att barn får det stöd som behövs innan problem eskalerar och barn hamnar mellan stolarna. I Falu kommun har alla barn blivit tilldelade en trygghetsperson som har i uppgift att se till att ge barnet det stöd barnet är i behov av, oavsett om det handlar om skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvården. För att kunna täcka upp alla barn i kommunen har man beslutat att en sköterska från BVC utgör trygghetsperson åt små barn och skolans rektor utgör trygghetspersonen för skolbarn. Trygghetspersonens uppgift är att se till hela situationen kring barnet och genom detta se om barnet är i behov av något stöd. Utöver detta har trygghetspersonen ett visst mandat som gör att personen kan erbjuda och samordna insatser från de tre olika organisationerna utan att organisationer som berörs ifrågasätter beslutet. Skulle det vara så att ett barn är i behov av en insats från ytterligare eller andra organisationer finns det en samordnare i kommunen som övertar ansvaret kring barnet. Som verktyg använder sig Falu

kommun av ett måbra-hjul. Hjulet är uppdelat i åtta olika kategorier som man strävar efter att uppnå. Dessa kategorier är utbildning, god hälsa, fritid, omvårdnad, relationer, respekt, trygghet och utveckling. Barn i kommunen som varit i behov av insatser har varit med och önskat att få ha kontakt med samma person oavsett myndighet, de har också varit med och tagit fram måbra-hjulet (Kunskapsguiden, 2019).

Tolkningsram

I det här kapitlet presenteras de teoretiska perspektiven samt lagstiftningen som ligger till grund för analysen av det empiriska materialet.

Teoribildning

Barnperspektivet, barns perspektiv samt barn som sociala aktörer har använts som teoriram i studien. Barnperspektivet är relevant för studien för att söka förklaringar och förståelse för hur barn tänker, känner och upplever, i synnerhet barn som är i risk och hur vuxna, i detta fall lärare ska kunna förstå barnens upplevelser bättre, genom barnperspektivet.

Att anamma perspektivet barn som sociala aktörer, ger fördelen att både barn liksom vuxna betraktas som medaktör och medskapare, vilket i sin tur uppmuntrar studier kring hur barn påverkar och utövar inflytande. Att anta ett perspektiv om barn som sociala aktörer minskar risken att barn betraktas och positioneras som maktlösa (Bergnehr, 2019).

Barns perspektiv kan vi bara få genom att barnen kommer till tals själva och berättar om sina upplevelser och erfarenheter. Då studien utgår ifrån lärarnas upplevelser och erfarenheter så är inte barns perspektiv relevant utifrån det empiriska materialet, men vikten av barnens erfarenheter lyfts fram i tidigare forskning, i Folkhälsomyndighetens studie (2016) samt från Maskrosbarns undersökning (2020) och blir därmed relevant för diskussionen och slutsatsen till studien.

Då barnperspektivet och barns perspektiv kan vara svåra att hålla isär och förklaringarna till de båda begreppen är många så följer den förklaring som använts till denna studie kring de båda begreppen. Barnperspektivet riktas mot de vuxnas förståelse av barns uppfattningar, handlingar samt erfarenheter (Bergnehr, 2019). Det är de vuxna som skapar barnperspektivet genom att återskapa barns perspektiv så medvetet och realistiskt som möjligt.

Andersson (2019) beskriver att i både utredningar och insatser inom socialt arbete är det ett krav att undersöka barnets perspektiv, eftersom det är mycket viktigt att veta vad barn som befinner sig i risk känner och upplever. Barns erfarenheter kan vara väldigt viktiga att förstå, eftersom deras livserfarenheter kan få framtida konsekvenser. Andersson (2019) belyser också att tidiga erfarenheter från barndomen kan komma att prägla vuxenlivet mer än erfarenheter som barn fått under senare delar av barnaåldern och det beror bland annat på att

små barn mer är utlämnade åt familjen eller miljön de är närmast. Om självkänslan och tilliten, samt tidiga brister i utvecklingen gällande samspel skadas i ett tidigt skede, är det svårare att reparera dessa skador än om det sker senare i livet. Därav så är det viktigt att belysa, att tidiga insatser är av största vikt, innan skadan för barnet blivit för stor.

Yngre barn är också mer beroende av de professionella, som i detta fall lärare och deras bedömningar. Andersson (2019) beskriver att miljöerna som barnet befinner sig i kan både öka risker samt motverka risker för barnet. Skolan kan verka som ett stödsystem för barnet men kan även bli en ökad risk om det saknas en blick för de barn som behöver mer stöd än andra. Kontinuitet för dessa barn betonas men om kontakten sker genom rutinmässiga möten utan lyhördhet och empati så utgör de snarare en risk för barnet.

Många barn som på grund av eget problembeteende placeras i samhällsvård under tonåren, har tidigare upplevt svåra missförhållanden i hemmet. Varför det blir så kan vara, att barn inte alltid kan ge en bild av hur det har det hemma, medan de är barn. De kanske måste bli äldre eller få mer insikt innan de kan veta att de upplever något som inget barn behöver uppleva (Andersson, 2019).

Precis det som Andersson (2019) beskriver, fångar syftet med den här undersökningen och varför det är viktigt att belysa barnens perspektiv och barnperspektivet. Det finns olika förklaringar på begreppet barnperspektiv men Cederborgs (2014) tanke kring begreppet är att ett barnperspektiv innebär att analyser av en livssituation för ett barn ska utgå ifrån hur barnet uppfattar sin omgivning och situation. Så att anta ett barnperspektiv innebär att man som vuxen synliggör barnets perspektiv i förhållande till andras perspektiv. Barnen ska inkluderas, de ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och deras åsikter skall respekteras.

Barn som subjekt och sociala aktörer

Det synsätt som också har varit aktuellt i den här studien har också varit teorin om att se barnen som subjekt och sociala aktörer i sina liv, helt i linje med det syn och förhållningssättet hos nordiska forskare som berör frågor om våldsutsatta barn (Eriksson & Näsman, 2011). Det synsättet utesluter dock inte att barn fortfarande är i behov av skydd av vuxna, men det sätter barnet i en position att göra sin röst hörd på ett helt annat sätt än enligt tidigare synsätt, att barnen är objekt med få rättigheter. Det menas, att om barn ska kunna vara sociala aktörer i sina liv, så måste det få kunskap och information och med den kommer makten att agera för sig själva.

Att se barnen som sociala aktörer och subjekt benämns som den nya barndomssociologin, och den kom till som en kritik mot det gamla synsättet att vuxenhet är norm medan barn förstås som offer för vuxenvärlden (Eriksson m.fl., 2007). Det är väldigt viktigt att barnens upplevelser giltiggörs, för deras bearbetning och hantering av sin livssituation. Deras upplevelser blir giltiga när någon bekräftar deras upplevelse, och det har alla vuxna som befinner sig runt ett barn ett ansvar i, inklusive lärare på skolan (Eriksson & Näsman, 2011).

Lagstiftning

Till den sammanlagda analysen och tolkningen av resultatet, men också som grund för undersökningen så är det relevant att förankra studien i lagtext och få en klarhet i vad lagen säger i frågor som rör barns hemförhållande. En viktig aspekt är att fokusera på ansvaret kring att se till att barnen får växa upp i en trygg och säker hemmiljö. Enligt Socialtjänstlagen (2001: 453) 1 § 5 kap som rör barn och unga så kan man utläsa att socialnämnden ska:

“1. verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden,

2. i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga,

3. bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa” samt

“8. i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet”.

Socialtjänstlagen är en målinriktad ramlag, som innebär att detaljreglering undviks så långt det är möjligt och att det därför finns ett tolkningsutrymme för kommuner som tillämpar lagstiftningen. Verksamheterna styrs genom delmål och mål som anges i lagen (Socialtjänstlagen, 2001). Det innebär att det är kommunerna själva som ansvarar för att målen i socialtjänstlagen uppnås och på vilket sätt dessa ska uppnås.

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) är en lag som också berör barnen under deras uppväxt. Hälso- och sjukvården ska särskilt beakta barns behov av råd, stöd och information om barnets förälder är missbrukare, har en psykisk störning eller en fysisk sjukdom, eller om barnet eller annan närstående utsatts för våld eller andra former av övergrepp, detta framgår i 7§ 5 kap. Hälso- och sjukvården ska också på socialnämndens initiativ samverka med andra samhällsorgan i frågor gällande barn som riskerar att fara illa eller barn som far illa, enligt 8§ 5 kap.

I de projekt som tidigare nämnts som Folkhälsomyndigheten tillsammans med Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och Landsting samordnade så visade de projekt som

var riktade mot hälso- och sjukvård, att det är svårt att beakta lagkraven om barnens behov av information, råd och stöd (Folkhälsomyndigheten, 2016). Resultatet visar att det behövs en tydligare struktur gällande, - vilken myndighet som har ansvar för vad, samt behov av mer omfattande kompetensutveckling hos personalen, för att kunna möta barnens behov. En annan slutsats som också görs av projekten är att barn- och familjekompetens skulle behöva ingå i grundutbildningen hos berörd profession och att de behöver mer kompetens och ramar för att se vilka familjer som ska få en insats, av vem och när i tid (Folkhälsomyndigheten, 2016).

Skollagen

I Skollagen regleras bland annat rättigheter och skyldigheter som barn och deras vårdnadshavare har i skolans verksamhet. Läroplanen följer skollagen och den beskriver värdegrunden, riktlinjer och mål samt vilket ansvar som skolan har gentemot elever (Skolverket, 2021). Lärarna följer och måste förhålla sig till läroplanen i sitt dagliga arbete. Riktlinjerna är övergripande och inte detaljerade i frågor som rör barns hemförhållande. Om man söker sig vidare på Skolverkets sida så finns det däremot ett stödmaterial till skolpersonal som heter Skolans ansvar för barn som far illa (Skolverket, 2021). Där står beskrivet att det kan vara väldigt svårt för lärare och andra vuxna på skolan att se på ett barn när de inte har det bra. På en del barn är det synligt genom skolresultat, kamratskap eller koncentrationssvårigheter, medan det för vissa barn inte märks någonting utåt sett. Det är rektorn på skolan som ansvarar för att i tid identifiera och utreda vad en elev behöver för stöd och hjälp kan utläsas i det materialet. För att kunna ge stöd till de här eleverna så är det en förutsättning att lärarna ser att stöd behövs (Skolverket, 2021).

Metod

Metodkapitlet beskriver tillvägagångssättet ingående. Vidare informeras det om material, datainsamlingsmetod och genomförande. Kapitlet beskriver också vilken metod vi använde oss av vid analysen och vilka etiska överväganden som gjordes.

Design

Studien är en kvalitativ studie med intervjuer som metod för att inhämta empiri. I studien söktes variationer och likheter i de utvalda respondenternas berättande där datainsamlingen gjordes med semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju är enligt Bryman (2018) en intervju där forskaren i förväg har bestämt olika teman som intervjun ska beröra. Vidare påtalar Bryman (2018) att intervjufrågorna kan ställas utan inbördes ordning och att frågorna ska utgöra ett stöd snarare än att styra intervjun fullständigt. Intervjuguiden som användes hjälpte till att hålla en röd tråd under intervjun och att inte avvika från ämnet för mycket. Bryman (2018) menar att en fördel med semistrukturerade intervjuer är att det ger utrymme för respondenten att lyfta för denne viktiga teman som inte finns med på intervjuguiden och en möjlighet för intervjuaren att ställa följdfrågor.

Urval

Respondenterna som intervjuades bestod av sex lärare som arbetar på mellanstadiet i olika kommuner i Mellansverige. Tidsaspekten var avgörande i valet på antalet respondenter och, - sex intervjuer ansågs vara rimligt att hinna med. Studien bedömdes inte påverkas utifrån kön och ålder utan snarare på profession, därav gjordes inga sådana avgränsningar. Genom att intervjua personer från olika kommuner bidrog det till att man inte såg till en specifik kommuns syn. Valet att inrikta studien på lärare som arbetar i årskurs 4–6 bedömdes utifrån att yngre elever kan vara för unga för att förstå den typen av information som skolan eventuellt ger. Om vi hade riktat in oss på lärare som arbetar på högstadiet så hade eleverna varit så pass gamla att de hade skaffat sig en egen uppfattning om hur ett missförhållande hemma kan vara eller se ut.

Material

Data samlades in genom semistrukturerade kvalitativa intervjuer där utgångspunkten var en färdig intervjuguide som testats på oberoende personer innan intervjuerna genomfördes. Intervjuguiden var uppdelad i tre olika teman. Det första temat handlade om arbetsplatsen och rörde frågor som, hur länge man arbetat som lärare samt organisationens uppbyggnad. Det andra temat i intervjuguiden handlade om upplysning om missförhållande och hade en fråga som handlade om hur läraren ser på att informera barn i skolan om missförhållanden. Utifrån svaret skapades följdfrågor så som hur man pratar med barnen. Det tredje temat handlade om samverkan med socialtjänsten, där respondenten fick svara på frågan hur upplevelsen av samverkan med socialtjänsten fungerar. Precis som i tema två fanns det följdfrågor beroende på vilket svar respondenten gav. Exempel på följdfrågor som användes var, vad som fungerar bra i samverkan med socialtjänsten och vilka svårigheter som det finns i samverkan med socialtjänsten.

Datainsamling

Inför intervjuerna skickades information ut till respondenterna om vad studien handlade om i korthet. En samtyckesblankett skickades även ut där det framgick att respondenten samtycker till att delta i studien. I samtyckesblanketten påtalades även att respondenten är anonym samt att respondenten när som helst under studiens gång kunde välja att avbryta sitt deltagande utan att vi ifrågasätter varför. Dessa samtyckesblanketter skrevs under av både respondenter och författare innan intervjuerna ägde rum. Intervjuerna genomfördes över zoom under en veckas tid och spelades in med en mp3- spelare för att därefter transkriberas. När transkriberingen genomförts raderades inspelningarna.

Dataanalys

När transkriberingen genomfördes transkriberades intervjuerna ord för ord. Även ord som “typ” “eeh” och “liksom” transkriberades för att säkerställa att man tolkat respondenten på ett så transparent sätt som möjligt. Efter transkribering lästes intervjuerna igenom en första gång där man i slutet av genomläsningen skrev ner viktiga koder som till exempel ansvarsfördelning. Bryman (2018) menar att vid en tematisk analys granskas empirin till en början med hjälp av kodning. Detta för att urskilja olika teman som kommer utgöra delar av resultatet. Efter att viktiga koder skrivits ner lästes intervjun igenom ytterligare en gång, denna gång skrevs kodningen kontinuerligt ner under genomläsningen. När koderna plockats ut granskades de kritiskt för att finna ord eller meningar som kan kopplas samman med

varandra och bilda kategorier. Återkommande koder som ansågs vara relevanta sammanfördes till kategorier och till slut skapades sub-teman och teman för studien för att presentera resultatet.

Studiens tillförlitlighet

Bryman (2018) skriver att man kan värdera en kvalitativ studie utifrån trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet snarare än genom validitet och reliabilitet. Trovärdigheten i studien bedöms som hög då lärarna pratar utifrån deras uppfattningar, vilka speglar den sociala verkligheten. Överförbarheten i studien bedöms vara mindre hög då det finns olika aspekter att ta hänsyn till, exempelvis kan man inte generalisera undersökningen eftersom urvalet var strategiskt och inte slumpmässigt. Valet var att specificerat oss inom en del i Sverige och man kan arbeta olika i olika kommuner och regioner. Pålitligheten i studien är hög då det finns en tydlig redogörelse för forskningsprocessen och bägge författare har tagit del av intervjuerna, samt kodat och analyserat materialet.

Etiska överväganden

De fyra forskningsetiska principerna gällande forskning har följts i denna studie. Principerna gäller krav på information, samtycke, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017). Utifrån etiska aspekter ansågs det var låg risk att deltagarna skulle komma att lida skada eller obehag av att delta i studien. Undersökningen rörde lärares upplevelser av att informera eller prata med elever om missförhållande i deras arbete och inkräktade således inte på deras privatliv. En etisk egengranskning genomfördes och även den visade låg risk för deltagarna, se bifogad fil. I beaktande har tagits, att inte ifrågasätta lärarens profession, utan att undersöka deras upplevelse.

I enlighet med kravet på information kring studien till respondenterna så skickades ett informationsbrev som rörde studiens syfte och kortfattat vad undersökningen handlade om. Tillsammans med informationsbrevet skickades även en blankett som respondenterna fick skriva under och skicka tillbaka för samtycke att delta i studien. De informerades om att det var frivilligt att delta och att man närsomhelst under studiens gång kunde avbryta sin medverkan utan att ange skäl till det. Vidare informerades de också om att man deltog anonymt och att varken skolans namn eller ort kommer att finnas med i studien.

Respondenternas uppgifter behandlas i enlighet med konfidentialitetskravet, - och de enda som har haft tillgång till uppgifterna är författare som skrivit uppsatsen och därefter har uppgifterna raderats vilket informerades om i informationsbrevet. Bryman (2018) beskriver också nyttjandekravet som en etisk princip, där de uppgifter som samlas in endast får användas för forskningens ändamål. Därför informerades respondenterna om att uppgifterna endast får användas inom ändamålet för forskningen, i enlighet med nyttjandekravet.

Resultat

I det här kapitlet presenteras resultatet av de sex intervjuerna som har genomförts med respondenter som arbetar som lärare i mellanstadiet i olika kommuner i Mellansverige. De teman som konstruerades i analysen var Oklar ansvarsfördelning, Att lyfta det svåra i skolan samt Samverkan med socialtjänsten.

Resultatet presenteras i tabellen nedan i form av teman med tillhörande subteman som framkommit i analysen av materialet.

Tabell 1. Översikt över teman och subteman

Teman	Subteman
Oklar ansvarsfördelning	Inget formellt ansvar Moraliskt ansvar
Att lyfta det svåra i skolan	Resursbrist Kunskapsbrist Konkret arbete i klassrummet med barnen
Samverkan med socialtjänsten	Gemensamma insatser Hinder i samverkan

Oklar ansvarsfördelning

I intervjuerna som genomfördes framkom det att ansvarsfördelningen gällande att informera och diskutera ämnet med eleverna i skolan om missförhållanden är otydlig och att respondenterna tolkar ansvarsfördelningen väldigt olika. Några axlade rollen som ansvarsbärare och upplyste om ämnet i skolan medan andra ställde sig mer frågande till om de verkligen var läraren som bär ansvaret att informera om missförhållanden hemma eller om det är någon annan vuxen som arbetar på skolan. Det framkom i intervjuerna att skolan som helhet (efter en dels eftertänkande) har en del i ansvaret att informera och diskutera med eleverna. En respondent uppgav att det är lärarens och socialtjänstens gemensamma ansvar att informera och att man aktivt arbetar tillsammans med socialtjänsten för att informationen ska nå barnen på ett bra och pedagogiskt sätt:

En annan respondent hävdade snarare att det endast är skolans ansvar och menade att man som lärare behöver informera barnen för att informationen inte ska utebli:

Det är självklart att skolan har en jätteviktig roll i att informera om vad ett missförhållande är. Om inte vi lärare talar med barnen, vem ska då göra det? (R5)

Samtidigt som de ovannämnda respondenterna hade en tydlig bild av att dem är helt eller delvis ansvariga för att lyfta ämnet missförhållande i skolan ställde sig en tredje respondent mer tveksam i frågan om vilket ansvar personen hade i att informera. Respondenten menade att ämnet inte reflekterats över innan denne blev tillfrågad att delta i denna intervju och att respondenten själv inte lyft ämnet i skolan. Respondenten hävdade dock att intervjun bidrog till att ämnet och den här frågan är något som respondenten behöver lyfta till sin närmsta chef:

Jag tycker å ena sidan att det inte är vårt ansvar då vi följer och baserar vårt lärande på skolplanen. Å andra sidan har jag funderat mycket på vem som skulle bära ansvaret om inte skolan upplyser om det, då landar jag i att skolan är bäst lämpad att upplysa om ämnet för barnen. (R4)

Respondenten resonerade sedan vidare:

Jag upplyser inte om ämnet och har inte reflekterat över det mycket förrän nu, däremot har jag kommit till insikt att jag behöver lyfta det med min chef för att få en tydligare bild av hur vi ska förhålla oss till det. (R4)

Några av respondenterna var till en början tveksamma om ansvaret verkligen var deras, en respondent svarade så här:

Det finns ju ingenting som säger i mitt uppdrag och ingenting som står i det centrala innehållet eller så, eller skulle ingå i något slags kunskapskrav... (R2)

När respondenterna resonerade kring frågan om vems ansvar det skulle kunna vara att prata och informera om detta ämne med barnen så ansåg de att skolan kanske är mest lämpad till att informera om detta, även om de kanske inte ansåg att det bör vara så. En respondent tänkte så här kring ansvarsfrågan:

Jag tycker å ena sidan att det inte är vårt ansvar då vi följer och baserar vårt lärande på skolplanen. Å andra sidan har jag funderat mycket på vem som skulle bära ansvaret om inte skolan upplyser om det, då landar jag i att skolan är bäst lämpad att upplysa om ämnet för barnen. (R4)

Att lyfta det svåra i skolan

En anledning till att respondenterna kunde uppleva det som svårt att samtala med barn om dessa ämnen var rädsla, - i olika former. Det uppkom i intervjuerna att det fanns många aspekter kring rädsla inför att lyfta svåra ämnen med barnen. En sak som nämndes av flera respondenter var rädslan att lyfta frågan med barnen och sedan inte ha tillräcklig kunskap för att kunna besvara deras frågor som skulle kunna komma tillbaka mot läraren. En respondent beskrev det så här när samtalet hade kommit upp på skolan och barnens frågor började komma:

Det var svårt för mig att bemöta detta och jag skulle nog kunna säga att jag blev väldigt obekväm i min lärarroll. (R6)

Kunskapsbrist var en viktig aspekt som flertalet av respondenterna lyfte upp, att de var rädda för att trampa barnen på tårna i de här frågorna, att de klev in på ett område som var känsligt och kunde få barnet att må dåligt. En respondent beskrev det:

Jag vet att kollegor till mig har väldigt svårt att prata om ämnet och vet inte alltid vilket ben dom ska stå på när dom ska informera barnen eller lyfta ämnet, det är lätt att man blir rädd för att trampa på en öm tå. Med barn kommer även frågor som man ibland inte är beredd på och då är det viktigt att tydligt kunna svara på frågorna utan att ämnet blir för känsligt. (R5)

Några av respondenterna ville också belysa det utifrån lärarens obehag eller olust att tala eller få till sig information kring missförhållande från barnen:

Vissa tycker att det är obehagligt att prata om sådana här saker för att man vill inte heller riktigt ta emot sådan information. (R3)

En annan respondent beskriver det på liknande sätt:

Vi har inte fått någon information om hur man ska ställa frågor eller hur man ska agera om man får information som man bör gå vidare med och så, så tror jag att det finns många som drar sig för att gå in djupt på det för att man kanske inte riktigt vågar. Att det kan vara obehagligt. (R1)

Det var delade meningar kring hur man lyfter ämnet i skolan. Flera av respondenterna uppgav att de inte hade ett specifikt arbetssätt och vissa uppgav att de inte informerades eller upplystes om ämnet. En respondent menade att hen inte lyfte ämnet i skolan och att hen inte trodde att det gjordes i så stor utsträckning:

Egentligen skulle jag vilja påstå att det inte görs i så stor utsträckning, dock kan jag bara utgå från mig själv. Jag upplyser inte om ämnet och har inte reflekterat över det mycket förrän nu, däremot har jag kommit till insikt att jag behöver lyfta det med min chef för att få en tydligare bild av hur vi ska förhålla oss till det. (R4)

Resursbrist

En annan aspekt som gäller resurser eller brist på resurser nämndes av en respondent:

Och de upplever ju jag att det kanske blir svårigheter för oss när det är tigt med personal, man springer hit och dit, man har aldrig en ledig minut, utan man, om man öppnar upp för sådana här frågeställningar så måste man också ha möjlighet och tid att kanske finnas där. (R1)

Det framkom i intervjuer att om man väl bollar upp sådana ämnen så måste man ha tid för följdfrågor, och ta emot barnen när de kommer och vill prata. Brist på tid och resurser är en av anledningarna som nämndes och, - att lärare inte hade möjlighet att tala med barnen om dessa frågor.

Respondenterna nämnde också att det även kan finnas en rädsla för att göra orosanmälan, då man som lärare är oskyddad efter en sådan anmälan. De hade även erfarenhet att få ta emot både hot och trakasserier från föräldrar som blivit upprörda av en orosanmälan kring deras barn.

Kunskapsbrist

Respondenterna uttryckte att det råder brist på kunskap om missförhållande, vad det innebär och vart gränsen går för missförhållande och det kunde vara en av orsakerna till att lärare

hade svårt att tala om dessa ämnen med barnen och att man samtidigt kände en rädsla för att ta upp dessa ämnen med barnen. De rådde även brist på kunskap hur man talar med barnen samt vad man ska ställa för frågor. Ett annat exempel på bristande kunskap som nämndes av en respondent var hur man kan se att ett barn inte mår bra, vad för tecken det kan finnas för att ett barn lever i missförhållanden hemma. En respondent beskrev det så här:

Jag tycker att det kan vara svårt att se när man behöver och inte behöver göra en orosanmälan och i dessa fall tycker jag det är skönt att vi arbetar med ämneslärare då man kan rådgöra mellan varandra. (R4)

Samma respondent resonerar vidare:

Ofta kan jag uppleva att vi är oense i frågan när vi pratar om barn som är lugnare medan barn som har svårigheter i skolan är de man vill göra en anmälan på. Det är något jag ifrågasatt ett flertal gånger då jag vet att man inte behöver vara utåtagerande för att ha det jobbigt hemma. (R4)

Och en annan respondent sade så här:

Jag tror att det handlar om okunskap, och rädsla. Jag tror att man är rädd för att starta någonting, ah men du förstår vad jag menar, det här med okunskap jag tror att man kanske får frågor som man inte kan svara på riktigt. (R3)

Respondenterna upplevde detta som svårt och att de inte hade tillräcklig kunskap då det inte ingick någonting i lärarutbildningen kring dessa ämnen.

Konkret arbete i klassrummet

Av intervjupersonerna var det ett fåtal respondenter som uppgav att man har en tydlig plan på hur man lyfter ämnet missförhållanden med eleverna. En respondent menade att eleverna fick ett varsitt arbetsblad att arbeta med som senare behandlas i helklass där man frivilligt fick delta i diskussionen. Arbetsbladet var indelat i tre punkter. Den första punkten handlade om vad en vuxen får och inte får göra mot ett barn, där eleverna skulle försöka uppge viktiga saker som en vuxen förväntas göra och som en vuxen inte får göra. Den andra punkten handlade om kompisar och vad en bra kompis gör samt vad en kompis inte får göra. Den tredje och sista punkten handlade om vad man kan göra och vem man kan vända sig till om en kompis eller en vuxen gör något som man inte får göra:

Vi har gjort det väldigt lätt, som man brukar säga så skrapar vi på ytan. Genom att lämna ut papper där det står vad en förälder har för roll kan barnen fylla i och ge exempel gemensamt i klassrummet på vad en vuxen får och inte får göra. (R6)

Respondenten beskrev:

Sen gör vi samma sak gällande förhållningen mot varandra i skolan, vad får kompisar göra och inte göra. Hur ska man vara som kompis? Och hur ska man vara som en förälder? Vi pratar även om vart man ska vända sig om en vuxen eller en kompis gör något som man inte får. (R6)

En respondent uppgav att man talade med barnen utifrån olika teman utifrån en serie som heter "berätta för mig". Eleverna tittar på en film där man får följa en kille som möter på olika händelser. I ett program var det till exempel en tjej som har en mamma som är alkoholist. Respondenten menade att många av dessa ämnen kommer naturligt av de olika temana. Ett exempel som respondenten tog upp var när klassen pratade om lagar och regler gällande giftermål så gled ämnet över på vad man får och inte får göra i hemmet, vilket resulterade i att ämnet incest diskuterades:

Vi pratade om lagar och regler i samhällskunskapen också om giftermål och då kom vi in på incest och då blir det ju naturligt det här med hur man får leva hemma och vart går gränsen och då kom vi in på det här med kroppen och ja, så det är mycket som sker naturligt också. (R3)

Samverkan med socialtjänsten

Respondenterna uttryckte delade meningar om hur de upplevde samverkan med socialtjänsten. Några av respondenterna menade att samverkan inte existerade alls, medan andra tyckte att den fungerade väldigt bra på dennes skola. Av intervjuer framgick att samverkan skiljer sig från kommun till kommun. Viktiga aspekter som påverkade beskrevs vara hur elevhälsan var utformad på respektive skola, samt antalet elever som gick på skolan.

Gemensamma insatser

En respondent beskrev samverkan som något positivt och som något som fungerade väldigt bra på dennes skola. Respondenten menade att man samverkade i form av anmälningar om

man misstänkte att ett barn på något sätt for illa och även i ansvarsfördelningen och engagemanget om att informera barn om olika missförhållanden:

Vi har tillsammans med socialtjänsten tagit fram den broschyr vi arbetar utefter och de är väldigt engagerade i att vi informerar barn, vilket jag tycker är väldigt bra. Utöver denna enkät vi arbetar efter gör vi även SoL 14 anmälningar om vi misstänker att något barn far illa. (R6)

Andra respondenter beskrev att de ansåg att samverkan kring orosanmälningar fungerade bra, lärarna lämnade ifrån sig sin oro och socialtjänsten tog vid. Att göra orosanmälningar var det enda som fungerade bra i frågan om samverkan.

Hinder i samverkan

Respondenterna beskrev att samverkan med socialtjänsten var väldigt liten eller obefintlig. Att samverka med socialtjänsten om missförhållande kopplade alla respondenter gemensamt ihop med anmälningsplikten om man misstänker att ett barn far illa. En respondent beskrev att även om man samverkar i form av orosanmälningar så var det svårt att samverka utan att en orosanmälan var gjord, när skadan redan är skedd. Respondenten menade att man behöver göra en orosanmälan för att deras tystnadsplikt ska sammanstråla:

Skolan kan inte få bli inbjudan till ett SIP- möte om det inte kommit en orosanmälan, för att våra tystnadsplikter ska sammanstråla, så det måste ske en orosanmälan först. Det finns inget förebyggande i det här, utan skadan var skedd ungefär. (R2)

En annan respondent ansåg att samverkan med socialtjänsten var ett så kallat skämt. Läraren menade att det inte spelade någon roll hur många orosanmälningar man gjorde för att det läggs som oftast alltid ner direkt, även om man gjort ett flertal anmälningar:

Om jag anmäler en familj för att ja men säg att en elev har sagt att pappa har dragit mig i örat uppför trappen eller vad som helst, då räcker det i dagens samhälle att de säger att vi har inga problem, vi behöver ingen hjälp, så läggs det ner. (R3)

Diskussion

Studien syftade till att undersöka hur lärare i mellanstadiet informerar och diskuterar med elever om vad ett missförhållande hemma är eller kan vara, samt att undersöka lärarnas upplevelser kring samverkan med socialtjänsten. Syftet för studien mynnade ut i två frågeställningar som har varit ledande i undersökningen. De två frågeställningarna var, vilka erfarenheter lärare har att samtala och diskutera med elever om missförhållanden hemma, samt, hur lärarna uppfattar att samverkan fungerar med socialtjänsten.

Av studiens resultat framkom det att skolan saknade kunskaper och resurser för att kunna möta elevers frågor som kan uppkomma i samband med att man lyfter ämnet missförhållande. Respondenterna påtalade att fler vuxna i skolan behövdes för att de skulle kunna ta emot, bemöta och besvara de frågor som barnen eventuellt kunde komma att ställa i efterhand.

På frågan om huruvida samverkan mellan skolan och socialtjänsten fungerade blev resultatet blandat. I vissa skolor fanns det en bra samverkan där skolan och socialtjänsten tillsammans verkar för att elever ska få information om missförhållanden. Andra respondenter hävdade att samverkan mellan skolan och socialtjänsten var svår och nästintill obefintlig. Respondenterna menade att det fanns hinder i samverkan mellan skola och socialtjänst som gjorde det svårt att tillsammans arbeta förebyggande. Ett sådant hinder var exempelvis lagstiftningen. Skolan kunde inte bli inbjuden till SIP-möten om det inte fanns en orosanmälan, vilket ansågs av respondenterna förhindrade av samverkan, framför allt innan skadan redan är skedd.

Lärarnas erfarenheter av att samtala och diskutera med elever om missförhållanden

Det som framkom i intervjuerna var att respondenterna upplevde att det finns en oklar ansvarsfördelning kring att informera och diskutera med eleverna kring missförhållanden hemma. De resonerade likvärdigt kring att skolan har ett viktigt uppdrag och ett visst ansvar, men hur långt det ansvaret sträcker sig var det delade meningar om. De var alla överens om att det är ett viktigt ämne att diskutera med eleverna och att det bör upplysas och informeras om mer, men vem som ska göra det är inte lika självklart för alla respondenter.

Respondenterna i studien upplevde att det är en viktig uppgift för skolan att informera och diskutera med barn om missförhållanden, men att det skulle kunna utföras av en kurator eller

utökad elevhälsa.

Ett annat alternativ skulle kunna vara att göra som Falu kommun, där man använder sig av Skottlandsmodellen (www.falun.se). I modellen finns en tydlig ansvarsfördelning gällande varje barn i kommunen, vilket bidrar till att både vuxna och barn får en tydlig bild hur man arbetar för att barnen ska uppnå välbefinnande och inte hamna mellan stolarna.

Utifrån det teoretiska perspektivet om barnens perspektiv berättade flertalet av respondenterna att de var rädda att trampa barnen på tårna, eller göra det värre för barnen genom att tala om det som är svårt med dem. Det råder en kunskapsbrist hos lärare att samtala om missförhållande då det varken är något som ingår i lärarutbildningen eller står i skolplanen att det ska utföras. För att kunna lyfta ämnet och diskutera det med eleverna bör lärarna ha tillräckliga kunskaper kring vad ett missförhållande är. De bör även få tillräckliga kunskaper för att se och upptäcka barn som har det svårt, samt på vilken nivå de ska diskutera ämnet med eleverna. Respondenterna menade att detta kan bidra till att man som lärare väljer att inte lyfta det svåra samtalet vilket bidrar till att barnens perspektiv inte blir hörda. Utifrån barns perspektiv så är just vikten att höra barnens berättande och få veta hur de upplever sin situation och bli hörda och lyssnade på. Vidare menade respondenterna att det saknas stöd och resurser i skolan för att lyfta ämnet.

Att se barn som sociala aktörer (Eriksson & Näsman, 2011) innebär att barn ges kunskap och delaktighet och kunskap om missförhållanden kan vara helt avgörande för att barn som lever i missförhållanden ska kunna be om hjälp. En bättre samverkan mellan skolan och socialtjänsten, där socialtjänsten kan stötta lärarna och förmedla kunskap om svåra hemförhållanden samt fler vuxna på skolan skulle kunna bidra till att lärarna kunde lyfta ämnet och möta barnens eventuella frågor och funderingar.

Flertalet av respondenterna påpekade att det behövs flera vuxna på skolan. Å ena sidan finns en budget att förhålla sig till som rektor vilket försvårar nyanställningar i skolan och ökar belastningen på redan anställd skolpersonal. Å andra sidan har barn rätt till de stödinsatser som krävs för att alla barn ska få samma möjligheter att klara av sin skolgång (Skollagen, 2010). Tidigare forskning visar att anställa en socionom i skolan har fungerat som bra insats (Hedman & Sundqvist, 2021). I rollen som socionom på skolan har socionomen som uppgift att lyfta ämnen som är utöver undervisningsplanen såsom ett missförhållande i hemmet, vilket har visat sig avlasta de redan hårt ansatta lärarna i deras arbete och även visar bättre skolresultat för de elever som haft svårigheter med skolan.

Maskrosbarn (2020) intervjuade ungdomar om deras uppfattningar utifrån barnets perspektiv om hur skola och socialtjänst fungerar. Ungdomarna menar att lärare inte alltid lyfter frågan om hur dom mår, snarare "hur det går". Barnens svar på frågor som rör hemförhållande till lärarna var enligt studien baserade på skam, skuld och lojalitet till sina föräldrar, med andra ord så var det svårt att få hela sanningen utifrån deras svar. Trots det menar barnen att det hade varit bra om lärarna upprepade frågorna som rör barnet och deras hemförhållanden, något de flesta saknade (Maskrosbarn, 2020).

Om barnen inte har en trygg relation, tillit och känner lojalitet gentemot läraren, försvåras arbetet med att barnens perspektiv ska bli hört vilket belyser vikten av att lärare och vuxna i skolan behöver fler resurser för att få tid och möjlighet att se barnen, våga ställa frågor och skapa trygga relationer.

Samverkan mellan skolan och socialtjänsten

Som tidigare beskrivits är barnkonventionen inkorporerad i både skollagen och socialtjänstlagen vilket innebär att uppdragen för de olika myndigheterna för att tillse att ett barn får möjlighet att växa upp under trygga omständigheter är ett gemensamt ansvar mellan nämnda myndigheter och även hälso- och sjukvårdslagen inkluderad. Det betyder att det är av största vikt att samverka mellan de olika myndigheterna som figurerar under barnåren är välfungerande och att det finns rätt kunskaper och tillräckliga resurser för de som arbetar nära barn, för att kunna både se och upptäcka barn som far illa, i tid.

Enligt Socialtjänstlagen ska samverkan ske mellan socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, samt polis när det finns barn som far illa (Socialtjänstlagen, 2001). De ovan nämnda myndigheterna har ett delat ansvar kring och under barnens uppväxt och rättigheter till stöd enligt svensk lag. Socialtjänstens ramlag beskriver å sin sida att de ska jobba förebyggande för att förhindra att barn och unga far illa och att i nära samarbeten med hemmet främja fysisk, social och en allsidig personlighetsutveckling hos barnen (Socialtjänstlagen, 2001). De ska även i samarbete med hemmen sörja för att barn och unga får det skydd och stöd som de behöver. Å andra sidan så säger skollagen (2010) att det är skolans rektor som ansvarar för att i tid identifiera och utreda vad en elev behöver för stöd och hjälp på skolan. Varför det är relevant att se vad lagstiftningens säger är för att belysa hur lärarna ser på samverkan med socialtjänsten som har ansvaret i att informera om missförhållanden och om lärare eller någon annan vuxen på skolan pratar om ämnet med eleverna. Då det varken finns specificerat i läroplanen eller lärarutbildningen att lärare ska upplysa elever om missförhållanden finns det

en risk att upplysningen utgör ett “osynligt” krav på lärarna om socialtjänsten inte informerar om ämnet och samverkar med skolan.

I frågan om upplevelser kring samverkan med socialtjänsten så svarade endast en respondent att samverkan var bra och välfungerande med socialtjänsten i frågan om att informera och upplysa om missförhållande hemma. Respondenten berättade att de tagit fram en broschyr tillsammans med socialtjänsten som rör frågor om barns hemförhållanden. Detta tyder på att det skiljer sig mycket från både skolor och kommun hur mycket socialtjänsten samverkar med skolorna i dessa frågor. För att alla barn och unga i samhället ska få samma möjligheter till stöd- och hjälpinsatser behöver samverkan fungera bra oavsett kommun och ansvarsfördelningen bör vara tydligare kring det preventiva arbetet.

Utökad elevhälsa

Enligt Folkhälsomyndigheten (2020) så ökar den psykiska ohälsan för barn och unga. Både av den anledningen och för att bättre kunna fånga upp, arbeta preventivt med barn och inneha tillräckliga resurser och kunskap för att kunna informera, diskutera och se på barn att de far illa så skulle en utökad elevhälsa på skolan fungera som ett komplement till det området, det speglar både den här studiens resultat men också den tidigare forskningen och beprövade projekt som exempelvis Team Agera (Folkhälsomyndigheten, 2016). När det kommer till att förmedla information och kunskap om hur man får bli behandlad och inte och vad som är rätt eller fel, vad ett missförhållande är lämpar sig väldigt bra att komma ifrån skolan, då skolan som tidigare nämnts i Folkhälsomyndighetens rapport (2016) har en unik position och social arena i barnens liv i och med skolplikten i Sverige. Lärare har redan nu ett väldigt pressat schema och de bör ägna sig åt det som de är utbildade för att göra, att undervisa elever i skolämnen. Genom att utöka elevhälsan och anställa personal som har en annan profession exempelvis socionomer eller beteendevetare så skulle lärarens moraliska ansvar i att diskutera dessa ämnen med eleverna möjligen minska och de kan fokusera på lärandet av skolämnen. Där utökad elevhälsa ha prövats på skolor har det även visat att elever förbättrat både sitt psykiska mående och skolresultat (Wallin, 2018).

I Västerås stad har man drivit ett projekt som tio skolor deltagit i som kallas för Ida som står för inkludering, delaktighet och aktivitet. En av poängerna med projektet var att skolorna får tillgång till fler vuxna från andra professioner (Sundström, 2009). Socionomen på den skolan betonar vikten att skolan har en helhetssyn på eleverna. Hans arbete på skolan handlar främst

om elevsocialt arbete, kontakter med föräldrar, samarbetar med öppenvård och socialtjänst, de uppgifter som kan upplevas som väldigt betungande för lärare. Socionomen betonar även att socialtjänsten och skolan ibland kan ha svårt att se varandras förutsättningar. Sundström (2009) beskriver vidare i artikeln att erfarenheterna av projektet är att det behövs fler kompetenser än lärare på skolan, både för elever och för lärarna som blir avlastade av personer som är specialiserade på sociala situationer för eleverna.

Styrkor och svagheter

En svaghet som synliggjordes i studien är att vi hade behövt intervjua rektorer för att få en djupare förståelse för hur skolan som helhet arbetar med samverkan med socialtjänst och missförhållanden i hemmet. Om studien inte hade varit begränsad av en tidsaspekt så hade undersökningen kunnat följa de generella stegen för en kvalitativ undersökning, som då inrymmer en möjlighet att samla in ytterligare data efter det teoretiska steget, innan studien får ett slutgiltigt resultat och kan dra slutsatser därefter. Det hade möjliggjort att även intervjua rektorer, och även socialtjänsten. En svaghet som Bryman (2018) uppger är med kvalitativa studier är att resultatet i en kvalitativ studie inte går att generalisera på grund av begränsat antal deltagare. Vi valde att enbart rikta in oss på en specifikt utvald region i Sverige vilket också är negativt ur generaliseringssynpunkt.

Studiens styrkor är att författarna tillsammans och enhetligt bearbetat materialet och analyserat datan på ett systematiskt sätt. Studiens trovärdighet bedöms som hög då studien utförts enligt regler för kvalitativ forskning och genom respondentvalidering har författarna tydligt gett återkoppling till respondenterna på vad som framkommit i intervjuerna. Målet med en respondentvalidering, som är den process där forskaren förmedlar resultaten till de som ingått i undersökningen, är att få en bekräftelse på att forskaren förmedlat rätt beskrivning av empirin (Bryman, 2018). Genom redogörelsen av samtliga faser av forskningsprocessen så anses pålitligheten vara hög i studien. Bryman (2018) beskriver även att det finns ett antal kriterier som rör äkthet i en kvalitativ studie. De kriterier som rör och stärker studien är frågan gällande om undersökningen ger en tillräckligt rättvis bild av lärarnas uppfattningar och åsikter. Genom respondentvalideringen har respondenterna bekräftat författarnas beskrivningar av empirin, och därmed stärker det att bilden författarna ger är rättvis.

Slutsatser

Sammanfattningsvis visar studien att det behövs mer kunskap och fler resurser för att på ett mer strukturerat och funktionellt sätt kunna upplysa och informera barn i årskurs 4–6 om missförhållanden i hemmet. Studien belyser att det finns både kunskaps- och resursbrist i skolan, vilka är viktiga faktorer för att kunna fånga upp elever och besvara de frågor som kan uppstå till följd av informationen om missförhållanden. Av studien framgår det även att lärare upplever att socialtjänsten inte samverkar med skolan i den utsträckning som behövs för att lärare eller annan vuxen på skolan ska känna sig trygga med att lyfta svåra och viktiga ämnen som missförhållande i hemmet.

Referenslista

- Andersson, G. (2019). Om yngre barn i socialt arbete. I G. Andersson., I. Höjer., M. Sallnäs., & Y. Sjöblom (Red.), *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård* (2 uppl.). (s. 105 - 132). Studentlitteratur
- Bergnehr, D. (2019) Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap - en begreppsdiskussion. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk och kritikk*, 5: 49-61
<https://doi.org/DOI 10.23865/ntpk.v5.1373>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (Tredje upplagan). Liber
- Cederborg, A-C. (2014). Utsatta barn och ungdomar. I: A - C. Cederborg (Red.), *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete* (s. 49 - 70). Gleerups utbildning AB
- Eriksson, M., & Näsman, E. (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten- om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Gothia Förlag
- Eriksson, M., Oranen, M., Solberg, A., & Vatnar, S- K. (2007). Nordiska perspektiv på barn som upplever våld i sin familj. I: M. Eriksson (Red.), *Barn som upplever våld, nordisk forskning och praktik* (s. 5 - 24). Gothia Förlag
- Folkhälsomyndigheten. (2020). Hämtad 2022-03-03 från:
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/barn-och-unga--psykisk-halsa/darfor-okar-psykisk-ohalsa-bland-unga/>
- Folkhälsomyndigheten. (2016). *Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld. Resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete*. (Artikelnummer: 16 042). Hämtad 2022-03-02 från:
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53abc1662c974bf498c5c16715ce4010/barn-familjer-missbruk-psykisk-ohalsa-vald-16042-webb.pdf>
- Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. (SFS 2018:1197).
Socialdepartementet. Hämtad 2022- 03- 02 från: Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter svensk författningssamling 2018:2018:1197 -
Riksdagen

- Hedman, J., & Sundqvist, J. (2021). *Socionomen i skolan - En kvalitativ studie om rektorns syn på behovet av socionomer i skolan*. [Examensarbete, Umeå universitet]. Institutionen i socialt arbete.
- Hjern, A., Manhica, H. (2013) *Barns som anhöriga – hur många är de?* Rapport: 2013:1. Kalmar: Nationellt kompetenscentrum. Hämtad 2022-05-03 från: https://www.researchgate.net/publication/284626003_Barn_som_anhoriga_i_varden_-_hur_manga_ar_de
- Junis. (2020). *När en förälder dricker för mycket*. Hämtad 2022- 02- 26 från: <https://www.junis.se/wp-content/uploads/2019/06/junisnarenforalderdrickerformycket2016liten.pdf>
- Kunskapsguiden (2019). *Skottlandsmodellen*. Hämtad 2022-05-01 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/om-tidiga-och-samordnade-insatser/skottlandsmodellen/>
- Maskrosbarn. (2020). *Skolkurage, Fråga hur vi mår, inte hur det går*. Hämtad 2022- 02- 28 från: <https://maskrosbarn.org/wp-content/uploads/2020/08/Ladda-ner-rapporten-ha%CC%88r.pdf>
- Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M., & Santalahti, P. (2019). The effect of the severity of parental alcohol abuse on mental and behavioral disorders in children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(7), 913–922. <http://dx.doi.org/10.1007/s00787-018-1253-6>
- Skollag. (SFS 2010:800). Utbildningsdepartementet. Hämtad 2022- 03- 02 från: Skollag (2010:800) Svensk författningssamling 2010:2010:800 t.o.m. SFS 2022:115 - Riksdagen
- Skolverket. (2020). *Skolans ansvar för barn som far illa*. Hämtad 2022- 03- 02 från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/skolans-ansvar-for-barn-som-far-illa>
- Socialtjänstlagen. (SFS 2001:453). Socialdepartementet. Hämtad 2022- 03- 02 från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453

Stanley, N., Ellis, J., Farrelly, N., Hollinghursts, S., Downe, S. (2015) Preventing domestic abuse for children and young people: A review of school-based interventions. *Children and Youth Services Review*. Volume 59, 120-131.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740915300876>

Sundström, U. (2009-08-18). Socionomen i skolan. *Läraren*.

<https://www.lararen.se/nyheter/annat/socionomen-i-skolan>

Tinnfält, A., Fröding, K., Larsson, M., & Dalal, K. (2018). "I Feel It In My Heart When My Parents Fight": Experiences of 7–9-Year-Old Children of Alcoholics: C & A. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 35(5), 531-540.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10560-018-0544-6>

UNICEF. (2018). *Barnkonventionen*. Hämtad 2022-04-28 från:

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Vetenskapsrådet. (2017). God forskningsсед. Hämtad 2022-05-03 från:

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningsсед.html>

Wallin, F. (2018- 01-30). Utökad elevhälsa avlastar lärarna i skolan. *Skolvärlden*.

<https://skolvarlden.se/artiklar/utokad-elevhalsa-avlastar-lararna-i-skolan>

Bilaga 1

Blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor

Projekttitel: Skolans information till elever om missförhållande i hemmet

Student/studenterna: Linn Berg & Erika Sandström

Handledare: Ulla Beijer

		Ja	Tveksamt	Nej
1	Kan frivilligheten att delta i studien ifrågasättas dvs. omfattar studien deltagare som kan betraktas tillhöra en sårbar grupp t.ex. barn (under 18 år), personer med nedsatt kognitiv förmåga, psykisk funktionsnedsättning eller sådana som har en beroendeställning till den som genomför studien t.ex. som patienter eller elever till densamma?	☐	☐	☒
2	Innebär undersökningen att informerat samtycke inte kommer att inhämtas (d.v.s. forskningspersonerna kommer inte att få full information om undersökningen och/eller möjlighet att avsäga sig ett deltagande)?	☐	☐	☒
3	Innebär undersökningen någon form av fysiskt ingrepp på forskningspersonerna?	☐	☐	☒
4	Kan undersökningen påverka forskningspersonerna fysiskt eller psykiskt?	☐	☐	☒
5	Används biologiskt material som kan härledas till en levande eller avliden människa (t.ex. blodprov)?	☐	☐	☒
6	Avser du behandla känsliga personuppgifter, som etnicitet, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv?	☐	☐	☒
7	Avser du behandla personuppgifter om lagöverträdelser, som brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden?	☐	☐	☒

8	<p>Avser du att behandla personuppgifter? Observera att:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samtliga uppgifter som kan kopplas till en levande person betraktas som personuppgifter, även om de är kodade eller krypterade. • I händelse av att studentarbetet INTE omfattar några känsliga personuppgifter och heller INTE deltagare som tillhör en sårbar grupp eller deltagare som INTE står i beroendeställning till den som genomför studien, behöver inte någon ansökan till Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna göras. • Vid behandling av personuppgifter ska dock ALLTID anmälan om detta göras på avsedd blankett som sänds till: dataskydd@du.se 	☐	☐	☒
---	--	-----------------------	-----------------------	----------------------------------

Fastställd av Forskningsetiska nämnden 2020-09-23

Bilaga 2

Information om undersökningen gällande skolans information till elever om missförhållanden i hemmet.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning som kommer att utföras genom intervju.

Syftet med studien är att undersöka hur lärare på mellanstadiet uppfattar vilket ansvar de har i att prata och informera barn om vad ett missförhållande hemma är eller kan vara. Vi vill också undersöka hur samverkan fungerar mellan skolan och socialtjänsten i att informera om missförhållande hemma.

Vår förhoppning med undersökningen är att vi ska få information om hur man kan förbättra samverkan mellan socialtjänsten och skolan samt att på ett bredare och mer riktat vis kunna arbeta preventivt och fånga upp barn som riskerar att fara illa av missförhållanden hemma, i framtiden.

Vi kommer att genomföra sex intervjuer som beräknas ta ca 30 min vardera via direktmöte eller zoom med utvalda respondenter. Kravet för att få delta i studien är att man arbetar som lärare på mellanstadiet i Mellansverige. Intervjun kommer att spelas in för att sedan transkriberas och därefter raderas. Inga obehöriga kommer att ta del av det inspelade materialet.

Enligt vår etiska granskning av studien så bedömer vi att det är låg till ingen risk att lida skada eller obehag av intervjun. Skulle obehag trots det uppstå så får man avbryta sitt deltagande utan att ange orsak till det. Den som vill får givetvis ta del av den färdiga uppsatsen senare i vår.

Vi kommer inte att hantera personuppgifter och man deltar anonymt och frivilligt i studien.

Om du samtycker till att delta i den här studien, vänligen skriv under samtyckesformuläret och skicka tillbaka detta till oss snarast.

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Linn Berg, h19liber@du.se, 070- 25 27 673

Erika Sandström, h19ersan@du.se, 070- 35 43 558

Handledare: Ulla Beijer, u.beijer@telia.com

Bilaga 3

Samtyckesformulär

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig informationen om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

- Jag samtycker till att: delta i studien skolans information till elever om missförhållanden i hemmet.
- att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i studiepersonsinformation
 - de insamlade uppgifterna kommer att bevaras tills att uppsatsen är godkänd och därefter raderas.

Plats och datum	Underskrift

Ansvarig för studien

Ort och datum: _____

Namnteckning: _____

Bilaga 4

Intervjuguide

Hur länge har du arbetat som lärare?

Vill du berätta om din arbetsplats, arbetslag? Grupper?

Upplysning om missförhållanden

Anser du att skolan har en skyldighet att informera om vad missförhållande innebär?

Vid svar ja:

- hur upplyser man om ämnet?
- Vilka svårigheter finns det?

Vid svar nej:

- vem tror du bär det ansvaret?
- Hur tycker du man ska gå till väga för att informationen om missförhållande når ut till alla barn?

Samverkan med socialtjänsten

Hur samverkar skolan med socialtjänsten om missförhållanden?

Hur upplever du att samverkan fungerar? Finns det några svårigheter?

Vad fungerar bra i samverkan mellan socialtjänsten och skolan?